

РЕЛІГІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Побудова системи національної безпеки держави потребує комплексного підходу. Вона не обмежується лише досягненнями військово-оборонного комплексу або темпами зростання ВВП. Важливою складовою системи національної безпеки є і гуманітарна сфера, зокрема її релігійна складова: безпека держави залежить й від стану згуртованості суспільства, поширюваних у його середовищі ідейних поглядів, ціннісних орієнтацій, вболівання громадян за долю власної країни, способів самопіару певної національної спільноти у світовому просторі. Незаконна анексія росією спочатку Кримського півострова, певних територій на Сході України, а сьогодні широкомасштабна війна продемонстрували, що ігнорування гуманітарного чинника може бути серйозним викликом національній безпеці Української Держави.

Релігійна безпека є складовою частиною національної безпеки і являє собою такий стан релігійно-духовного життя нації (її державно-духовних, міжконфесійних та внутрішньо церковних взаємовідносин), що є чи за певних обставин може бути загрозою національним інтересам держави, стабільному розвитку суспільства, здійсненню прав і свобод громадян [2, с. 89].

Релігійна безпека поєднує в собі дві важливі характеристики: по-перше, це стан захищеності життєво важливих духовно-релігійних інтересів українського суспільства (особи, груп віруючих, держави) від внутрішніх загроз і зовнішнього втручання; по-друге, вона є системою суспільно-політичних заходів, яка забезпечує цю захищеність. Отже, релігійна безпека є важливою складовою національної безпеки.

Однак довгий час релігійний чинник залишався на периферії осмислення Україною своєї національної безпеки. Лише у 2003 р. в Законі України «Про основи національної безпеки України» релігійний чинник виокремлюється із

загальних «духовних цінностей», а останні потрапляють вже у розряд «національних інтересів». У ст. 7 цього Закону серед загроз національним інтересам і національній безпеці України вирізняється «можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад». Відтак, відповідно ст. 8, до основних напрямів державної політики з питань національної безпеки увійшло «забезпечення міжконфесійної стабільності та запобігання конфліктним загостренням на релігійній основі, недопущення протистояння різних церков, у тому числі щодо розподілу сфер впливу на території України» [3]. Проте згаданий закон не врахував того, що загроза національній безпеці може надходити не лише від конфліктів на релігійній основі існуючих в Україні конфесій, а й від діяльності наявних на нашій території релігійних спільнот із зарубіжними релігійними центрами, що виступають для них керівними духовними інституціями і водночас налаштовані вороже щодо суверенності України.

Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. містить перелік загроз національним інтересам та безпеці України. І серед них виділяє «можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад» [4].

Саме неухважність до гуманітарного складника створила загрозу українській національній ідентичності, заклавши підґрунтя для потужної гуманітарної експансії з боку росії. Остання задля реалізації власних геополітичних інтересів досить активно використовувала інструменти «м'якої сили»: наприклад, проект «русский мір», організаційний та ідеологічний потенціал православної церкви, російська мова, російська книжка, російські фільми тощо. У війні росії проти України практично від самих її початків відкрився «релігійний фронт», де особлива роль належала Московській патріархії. Її спікери не просто розгорнули антиукраїнську кампанію, але й прямо вимагали застосувати військову силу, щоб залишити Україну в рамках «русского міра». Роль і місце Московської патріархії у війні проти України полягає у легітимації російської зовнішньої політики, виправданні

військової агресії, уславленні російського милітаризму і неоімперіалізму, а також дискредитації України на міжнародній арені у будь-який можливий спосіб [1, с. 396].

Стратегічні прорахунки українського керівництва в гуманітарній сфері посприяли перетворенню Криму, Донецької та Луганської областей на плацдарм вкорінення ідей «руського міра» у національному суспільному просторі, «консервації» відповідного регіону як проросійськи орієнтованої території. Відтак, військова агресія Кремля – прямий результат тривалої деструкції української ідентичності на тимчасово захоплених ворогом територіях, безпосередній наслідок багаторічної й цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської роботи Москви на Півдні та Сході України.

Для протидії цій небезпеці необхідно було б обмежити релігійну активність функціонування релігійних інститутів, чиї керівні центри знаходяться в країні-агресорі. В таку стратегію цілком вписувався законопроект «Про особливий статус релігійних організацій, керівні центри яких знаходяться в державі, яка визнана ВРУ державою-агресором» (№ 4511 від 22 квітня 2016 р.), що передбачав спеціальні обмеження для діяльності таких релігійних інститутів і, який так і не став законом.

Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 р. містить положення, де зазначено, що «держава буде рішуче протидіяти спробам розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності, образи почуттів громадян через їхні релігійні переконання, а також рішуче протистояти гуманітарній агресії, розвивати українську культуру як основу консолідації української нації та зміцнення її ідентичності» [5].

За період повномасштабної війни в парламенті України зареєстровано кілька законопроектів, у яких пропонується припинення діяльності УПЦ МП. Серед них такі: «Про заборону Московського патріархату на території України» від 22 березня 2022 р. № 7204; «Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо заборони діяльності релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної

організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» від 26 березня 2022 р. № 7213; «Про забезпечення зміцнення національної безпеки у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій» від 23 листопада 2022 р. № 8221; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання діяльності релігійних організацій» від 05 грудня 2022 р. № 8262. Кабінет Міністрів України подав власний законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій» від 19 січня 2023 р. № 8371, підготовлений на виконання грудневого 2022 р. рішення РНБО України; 19 жовтня 2023 р., ВРУ проголосувала у першому читанні за проект закону (№ 8371) «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій».

Таким чином, релігійна безпека – важлива складова національної безпеки країни. Як показав досвід, тривала ліберальна зорієнтованість українського законодавства щодо релігії та церкви становить серйозну загрозу для гуманітарної безпеки України. Саме недооцінка українським керівництвом гуманітарної складової та відсутність ефективної державної політики щодо реалізації національних інтересів у духовно-релігійній сфері призвели для України до трагічних наслідків.

Список використаних джерел

1. Єленський В. Релігійна свобода і безпека у воюючій країні: випадок України. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень Ф. Кураса НАН України. Київ: ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2019. Вип. 3-4. С. 394-409.

2. Корчагіна А. Механізм державного управління релігійною безпекою як складової національної безпеки України. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2021. № 4. С. 87-94.

3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення: 25.11.2023).

4. Про Національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 25.11.2023)

5. Про Стратегію національної безпеки України: Рішення РНБО від 14 вересня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> (дата звернення: 25.11.2023)

6. Релігійна безпека/небезпека України. Збірник наукових праць і матеріалів. За ред. проф. А. Колодного. Київ: УАР, 2019. 316 с.